De Heraut

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE.** Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE. Bureau: H.Z. Voorburgwal 58—60, te Amsterdam.** Inzendingen, die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 18 Juli 1920. N°. 2217.

Abonnementsprijs: *franco* aan huis, per drie maanden ƒ 1.50 bij vooruitbetaling voor het Buitenland en Ned.-Indië per jaar ƒ 7.20 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers ƒ —.15.

Advertentiën: van 1 tot 5 regels ƒ 1.35, met in begrip van bewijsnummer, voor elken regel meer ƒ -.25. Aanvragen en vermelding van liefdegaven ƒ -.12 per regel.

„Met toorn, meteen bedroefd zijnde".

> En als hij ze met toorn rondom aangezien had, meteen bedroefd zijnde over de verharding van hun hart, zeide hij tot den mensch: Strek uwe hand uit. En hij strekte ze uit, en zijne hand werd hersteld, gezond gelijk de andere.
>
> Markus III : 5.

In het aangrijpend oogenblik uit Jezus' leven, waarvan de Evangelist hier verhaalt, hooren we van tweeërlei strijdige aandoeningen, die den Zone Gods aangrepen. We lezen van een heiligen toorn die hem bewoog zich tegenover de schare te stellen, maar tegelijk van een Goddelijk erbarmen, dat hem droef stemde om de hardigheid van hun hart.

Eenerzijds lezen we, dat Jezus geheel de schare in wier midden hij stond, met de donkere uitdrukking van zijn toorn op 't gelaat aanstaarde, maar tegelijk anderzijds dat de toorn in den Christus toch tenslotte overweldigd werd door Zijn Goddelijk erbarmen. Het ging hier niet tegen een enkel persoon, maar gold de geheele schare in wier midden de Christus stond, en al zulks naar aanleiding van den kranke met de verdorde hand, die genezing bij Jezus zocht, en die genezing bij Jezus vond, en zulks wel onmiddellijk en rechtstreeks. En juist op dit laatste kwam het nu aan. De schare was van zulk een reeks van wonderen, die de Christus deed, getuige geweest, dat er van aarzeling om in Jezus' wondermacht te gelooven, geen sprake meer kon zijn. Ze waren er zelf getuigen van geweest, hoe die wondere genezingen zich telkens herhaalden, en waren geëindigd met er geloof aan te slaan. Veeleer stond de schare als gereed om opnieuw van zulk een wondere genezing getuige te zijn.

Over de mogelijkheid der wondere genezing liep alzoo het geschil niet. Indien het geen Sabbathdag ware geweest, zou ook nu de breede schare zijn toegestroomd, om getuige te zijn van een wondere genezing. Daarover liep dan ook de strijd van dat oogenblik niet. Jezus bewees keer op keer zijn wondermacht, en de schare die er telkens getuige was geweest, hoe Hij de kranken genas, liep in menigte den Christus tot in de woestijn na, om zoo mogelijk opnieuw van een wonder der genezing met eigen oog getuige te zijn. Neen, het geding van dit oogenblik liep niet over de wondermacht. Die erkende schier geheel de schare in den Christus, en ze liep hem na om deze wondermacht telkens opnieuw in hem te bewonderen. Maar heel iets anders was de Sabbath-quaestie. Op den Sabbath, zoo was van der jeugd af aan deze schare gepredikt, moest van alle daad en handeling worden afgezien, en daarom hoe heerlijk het ook zijn zou, indien de Christus op den dag van morgen dezen man met de verdorde hand genas, toch mocht het niet op den Sabbath gebeuren. Elke handeling van dien aard op den Sabbath zou niets minder dan Sabbathschennis zijn. En daarover zou men den Christus nu openlijk gaan aanklagen, iets waartoe de schare dan vermoedelijk door een drie, vier heethoofdige Farizeërs zou zijn opgezet.

—

Van vergissing was alzoo geen sprake. De schare die in groote menigte den Christus omringde aarzelde niet te gelooven, dat Jezus ook dezen ongelukkige redden kon; alleen maar Jezus, zoo oordeelden ze, moest zich aan de letter der Wet houden. Het hinderde niet, of deze ongelukkige nog één enkelen dag in zijn krankheid moest blijven voortlijden. Het kon evengoed morgen gebeuren, dat deze verdorde hand met nieuwe levenskracht bezield werd. En waarom dan nu juist de Sabbath hiervoor misbruikt? Het stond derhalve aldus, dat deze ongelukkige man nu reeds op staanden voet kon genezen worden, doch dat hierdoor alsdan de Farizeërs zouden geërgerd worden, oftewel dat zijn genezing naar morgen zou verschoven worden, zoodat de Farizeesche opvatting van de Wet stiptelijk ook in deze genezing zou geëerbiedigd worden. Op zich zelf nu was dit voor den kranke tot op zekere hoogte onverschillig. Voor hem zou de weldaad der genezing toch rijk en overvloedig zijn geweest, al had hij nog een enkel etmaal langer de kranke hand moeten meeslepen. Doch hieraan hing 't hem niet; er was veel ernstiger vraag bij dit geding betrokken. Wat hier beslissing vorderde, was de vraag, of de vormelijke quaestie van den dag hier de werking van Gods genadige liefde zou beheerschen, dan wel of de macht der genade blijken zou over den wetsvorm te triomfeeren. En ook wat dit heilig geding betrof, stond de schare, door de Farizeërs opgestookt, vlak tegen de barmhartigheid, waaraan Jezus de gereede uiting gaf, en zulks wel rechtstreeks over. Dit niet in te zien, was den *vorm* boven het *wezen* stellen, de doorwerking van Gods genade temperen, en rechtstreeks ingaan tegen de regeling die van Godswege voor den Sabbath gegeven was. Alles wat God uitsloot, was door den Sabbath tot ruste gedoemd, en wat veeleer omgekeerd Gods reddende genade verheerlijken kon, moest te meer juist door den Sabbath worden uitgelokt. Een moeder die de zorge voor haar krank kind op den Zondag verwaarloosde, zou nog schuldiger staan, dan zoo het verzuim haar op een der weekdagen te schande maakte. Juist de dag des Heeren roept ons op tot nog stipter zorge voor onze kranken. Zelfs op *een dier* werd dit toegepast. Het schaap dat op Sabbath in de sloot geraakte, mocht niet, omdat 't Sabbath was, verdrinken, maar moest met te sneller toetastende zorge aanstonds uit 't doodelijk gevaar worden gered.

—

Het ergerde daarom den Heiland tot in zijn teederste gewaarwording, dat het niet een enkel onverschillige of min-kundige was, die de genezing liefst naar een dag der week verschoof, maar dat *geheel de schare*, die Hem van alle zijden omringde, door de Farizeërs hiertoe geprikkeld, ook nu weer in de barmhartigheid te kort schoot, en een dorre wetswaarneming boven de betooning der reddende liefde stelde. Dit nu was de oorzaak waarom Jezus zich niet met een ernstig vermaan tevreden stelde, maar geheel onverwacht met het hardste oordeel, dat zich denken liet, tegen de niet doordenkende en niet teeder genoeg gevoelende schare optrad. De Evangelist spreekt van *toorn*. Geheel de uitdrukking van Jezus gelaat en wezen toonde en bewees immers, dat een heilige toorn den Heiland innerlijk vervulde. De houding van de leidslieden der schare en van de schare zelve ging ganschelijk tegen Gods genadebestel in. De kranke was tot Jezus gekomen, geloovende dat hij aanstonds genezing kon erlangen. Jezus had hem daarop, wijl het Sabbath was, niet van zich gestooten of tot den dag daarna uitgesteld. Aanstonds, op staanden voet, bleek Jezus zich zijner te ontfermen, iets waar van zelf niet anders dan Goddelijke liefde in sprak. En dat nu de schare, door de Farizeeën misleid, dit voorbijzag, hier geen oog en geen gevoel voor had, en om zijn Sabbath terzij ging, was een zoo onheilig bedenksel, dat Jezus als de Zone Gods aanstonds gevoelde, hoe zulks den toorn van zijn Vader moest opwekken. En dit nu was het wat in Hem zelf den toorn ontvlammen deed. En nu overziet Jezus de schare naar alle kanten. Zou er nu niemand tegen die wettische misvatting der Farizeeën protesteeren? Doch neen, niemand komt uit, niemand komt er tegen op. De verblinding heeft de geheele schare aangegrepen. Vandaar dat Jezus zich tegen de geheele schare in zijn toorn keert, en ze als bestraft door zijn toornenden blik, overmits ze de ordinantie Gods blijkt niet te verstaan. En die toornende blik van den Christus spreekt daarom hier te scherper en te doordringender, omdat hij immers te midden dier groote schare als hun Redder stond. Daarin nu bespeurde een ieder hier tweeërlei aandoening tegelijk. Eenerzijds vlamde de toorn op, om de verharding van het hart der schare te veroordeelen, maar tegelijk sloeg zich die toorn aanstonds in erbarming om. De verharding van het hart der schare is Jezus een oorzaak van heftigen toorn, maar ook van teeder erbarmen. Daarom wordt er van de beide aandoeningen van Jezus hart in samenhang gesproken. De verharding van de schare die hem omringt, prikkelt Jezus tot een al doordringenden toorn, maar tegelijk wekt die toorn 't erbarmen van den Heiland op. Hij toornt voor de eere Zijns Vaders, maar voelt tegelijk zijn innerlijk zielsleven door erbarming aangegrepen, en Jezus is bedroefd over de verharding van hun hart.

Dr. A. K.

Veertigste Jaarlijksche Samenkomst

der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag.

III (Slot).

De Middagvergadering.

De middagvergadering werd aangevangen met het zingen van Ps. 43 : 3.

Namens de regelingscommissie deelde Ds. G. R. Kuyper, van Haarlem, mede dat wat haar eigenlijke werkzaamheden aanging de commissie voor een lichte taak stond onder de leiding van een „factotum" als we in Amsterdam hebben. Toch heeft de commissie gemeend iets te moeten doen. Zij heeft bij de Kerken aangeklopt om een feestcollecte voor de Hoogeschool te houden, en zich niet alleen gewend tot de Geref. Kerken, doch ook tot die Kerken die uit eenzelfde beginsel met ons leven, zonder te letten op de scheiding der kerkelijke muren. Daarmede heeft de commissie willen toonen dat deze Kerken bij ons behooren op wetenschappelijk gebied. De ervaring was zeer verschillend. Er waren kleine Kerken die verrassend groote gaven inzamelden, maar daarentegen ook groote Kerken die met een gift meenden te kunnen volstaan. Het voliedig resultaat kon spr. nog niet mededeelen, maar men had reeds de beschikking over een som van f 8424.29 (applaus).

De commissie zou dezen arbeid voortzetten. Zij hoopt dat op 20 Oct. de som zal verdubbeld zijn en dit geld zal medewerken tot den bloei der hoogeschool, die we allen liefhebben en van welke liefde thans ook weer menige gave getuigde.

De heer C. Schipper Hzn. droeg namens de regelingscommissie over het resteerende bedrag van de voor den ontvangstavond beschikbare gelden.

Prof. Grosheide dankte de commissie vóór alles voor de aangename en goede ontvangst en vervolgens voor het schitterende plan om een feestgave in te zamelen. Voldoening vindt deze arbeid reeds in het aanvankelijk resultaat. Dat bewijst dat de Hoogeschool nog in de liefde van ons volk mag deelen en zoolang zij door Gods goedheid daar een plaats mag hebben, is er hoop en moed voor de toekomst.

Hierna kwam Prof. Dr. A. Goslinga aan het woord om zijn referaat te houden over: „Het conflict Groen—Van der Brugghen".

Spr. begon met de opmerking, dat zijn onderwerp, op de vorige jaarvergadering wegens tijdsgebrek van de agenda afgevoerd, sindsdien in actualiteit eer gewonnen dan verloren had. Immers de verhouding van Gereformeerd en Ethisch trekt in klimmende mate de aandacht, terwijl de besprekingen, die de Tweede Kamer pas aan het Lager Onderwijs gewijd heeft, gedurig herinnerden aan die van 1857, welke beheerscht werden door „het pijnlijk conflict" van twee broeders in het geloof.

Alvorens tot de kwestie zelf te komen, stelt Spr. in het licht, dat Van der Brugghen de man geweest is, die het eerst ten onzent het pleit gevoerd heeft voor het beginsel der vrije school. Door zijn toedoen vooral kwam — het was in 1844 te Nijmegen — de eerste bijzondere school tot stand, die hier te lande uit godsdienstige behoeften ontstaan is; terzelfder plaatse volgde eenige jaren later de oprichting van de bekende Normaalschool voor Christelijke onderwijzers op den Klokkenberg. Bij de stichting van tal van bijzondere scholen, welke tot op de wet van '57 ten zeerste bemoeilijkt werd, diende Van der Brugghen van advies; ook redigeerde hij jaren lang het „Nijmeegsch Schoolblad". Hierin, zoowel als in de Kamer, waar hij in de zitting van 1853—'54 deel van uitmaakte, streed hij voor de vrijheid van onderwijs. In dezen was hij een medestander van Groen, van wien hij overigens op menig punt verschilde, niet slechts in theologicis — Van der Brugghen was een baanbreker der ethische richting —, doch ook met betrekking tot het onderwijs. Groen richtte (d.w.z. vóór 1857) zijn aandacht vooral op de openbare, Van der Brugghen op de bijzondere school. Deze was voor v. d. B. het ideaal, voor Groen niet. Groen meende, dat zij slechts voor de kinderen der rijken zou kunnen dienen, maar dat het gros van de volksjeugd wel altijd op de openbare scholen zijn opleiding ontvangen zou.

Christelijk zou die opleiding onmogelijk kunnen zijn, zoolang men aan de gemengdheid vasthield; daarom wilde Groen, dat daarmee gebroken werd en de openbare school gesplitst in afzonderlijke scholen voor Roomschen, Protestanten en Joden. Van der Brugghen kon zich met dit denkbeeld volstrekt niet vereenigen; naar zijn oordeel was de Staat zoo min geroepen als bij machte om godsdienstig onderwijs te geven; overal waar kinderen bijeen waren van verschillend geloof, moest de openbare school strikt neutraal zijn, maar juist daarom moest men alles doen wat in zijn vermogen was om den bloei van de bijzondere te bevorderen.

Tengevolge van verschillende omstandigheden kwam het onderscheid in zienswijze tusschen Van der Brugghen en Groen eerst niet zoo sterk uit, maar het openbaarde zich al spoedig, toen v. d. Br. minister geworden was. Aanleiding tot zijn optreden als zoodanig was de adresbeweging van begin '56 tegen het wetsontwerp-Van Reenen, volgens hetwelk de openbare school geheel neutraal zou worden. De Koning getroffen door de gemoedsbezwaren van velen zijner onderdanen, droeg toen Van der Brugghen op middelen te zoeken om daaraan tegemoet te komen.

Naar Spr's oordeel was deze bij uitnemendheid geschikt om de opdracht des Konings ten uitvoer te leggen, want hij had eenerzijds aanknooping bij de Antirevolutionairen, te zamen met wie hij voor de vrijheid van onderwijs gestreden had, en aan den anderen kant ook bij liberalen en Katholieken, die beiden, zij het uit verschillende motieven, de openbare school neutraal wilden hebben. Op grond van zijn denkbeelden kon nu van hem verwacht worden, dat hij aan den eenen kant tot de verdere ontkerstening van de openbare school de hand zou leenen, maar dan ook anderzijds door een doeltreffende subsidieregeling het opkomen van bijzondere scholen bevorderen zou. V. d. Br. is echter anders te werk gegaan; wel heeft hij subsidie voor het bijzonder onderwijs voorgesteld, maar op zulk een wijze, dat het zeer de vraag was, of er ooit één inrichting van profiteeren zou en, wat de openbare school aangaat, heeft hij, ofschoon verklarende, dat al wat tot de waarheden en feiten van het Christendom behoort, daarvan verwijderd moest blijven, toch de uitdrukking „Christelijke en maatschappelijke deugden" uit de wetgeving van 1806 behouden, ofschoon het te voorzien was, dat men zich daarvan bedienen zou om de bijzondere school oneerlijke concurrentie aan te doen.

Volgens Spr. is v. d. Br. noch aan de bezwaren der Antirevolutionairen, noch aan die der andere petitionarissen tegemoet gekomen. De oorzaak is voor een deel daarin te zoeken, dat hij niet zijn uitgangspunt genomen heeft in zijn eigen denkbeelden, doch in den actueelen toestand; voorts in zijn subjectivisme, hetwelk hem er toe bracht te meenen, dat, wanneer slechts de onderwijzer een Christen is, ook de school een Christelijk karakter draagt, en hem de overtuiging schonk, dat hij een providentieele roeping had om de onderwijskwestie tot een goed einde te brengen; verder moet men ook den invloed in rekening brengen, dien Minister Van Rappard op hem oefende. Andere factoren, die tot den betreurenswaardigen afloop hebben meegewerkt, zijn de houding van predikanten als Beets en Heldring, die V. d. Br. versterkten in de meening, dat hij op den rechten weg was, en die van Thorbecke, die hem met veel voorkomendheid tegemoet trad, begrijpend, dat V. d. Br. het struikelblok kon opruimen, dat sinds 1848 elk Kabinet voor de voeten gelegen had. Spr. betwist, dat de uitslag aan de Antirevolutionairen geweten moet worden, gelijk Dr. P. Smit in zijn werk over V. d. Br. beweerd heeft, terwijl diens uitspraak, dat aan hun optreden in 1856 en '57 de schoolstrijd toe te schrijven is, volgens hem grenst aan het ongerijmde.

Hoezeer het conflict te betreuren valt, in het oordeel ligt toch ook een zegen, want een zegen is het, dat in 1857 niet Groen's denkbeeld heeft getriumpheerd. Spr. komt op tegen de onjuiste voorstelling, die Prof. Kohnstamm hiervan gegeven heeft, doch erkent, dat de toepassing tot groote teleurstelling zou geleid hebben. Een zegen is het daarom, dat de Antirevolutionairen door den nood zijn gaan inzien, dat voor Christelijk onderwijs de bijzondere school het eenige kanaal is.

Na den referent vroeg Prof. Fabius het woord. De bedoeling was het niet om in debat te treden, want alle hulde had Spr. voor de wijze waarop door Prof. Goslinga de verhoudingen uit het verleden waren geschetst, maar om algeheele billijkheid te betrachten tegenover v. d. Brugghen in dit conflict, wilde spr. een enkele opmerking aan diens beschouwing toevoegen. 't Feit dat v. d. Brugghen de man was en niet Groen om in een ministerie op te treden, dit enkel was er al niet naar om Groen bij het bekende onderhoud op 5 Juni 1856 tot verder spreken met v. d. Brugghen te brengen.

Van Groen heeft Spr. later vernomen, dat v. d. Brugghen hem in dat onderhoud toegevoegd heeft: gij zoudt zijn geweest een onmogelijk ministerie. In deze providentieele roeping ziet Spr. een weerkaatsing van zelfgenoegzaamheid; door zelfoverschatting is v. d. Brugghen in de val geloopen, en best te verklaren is, dat na het zwijgen van Groen tegenover een man van zulk optreden, deze in zijn stemming van zelfgenoegzaamheid en zelfoverschatting heengegaan is met de meening dat Gr. v. Pr. steun toegezegd had — Groen, die naar de overtuiging van Elout van Soeterwoude in 1856 zelf een wetsontwerp gereed had, wat, hoewel een later onderzoek daarnaar zonder resultaat gebleven is, best aan te nemen is omdat Groen altijd vooruit werkte.

Na deze historische opmerking, waarvan met dankbaarheid acte genomen werd, was de behandeling van dit onderwerp afgeloopen en daarmede ook het einde genaderd van de jaarvergadering, die naar Prof. Grosheide in een slotwoord opmerkte, weder reden geeft om met blijdschap aan haar terug te denken.

Prof. Fabius ging in dankgebed voor.

De dag werd besloten met een gemeenschappelijken maaltijd, waaraan als naar gewoonte door velen werd deelgenomen. Ook hier werden goede wenschen gesproken. De gebruikelijke toast op H.M. de Koningin werd door den president der tafel, prof. Grosheide uitgesproken en met het zingen van 't Wilhelmus beantwoord door de aanzittenden. Verder werd het woord gevoerd door prof. Anema, die in 't bijzonder den aftredenden directeur den heer Ruys herdacht; door den heer Ruys, die een dronk wijdde aan de Hoogleeraren en dank bracht aan Prof. Grosheide voor diens leiding van de vergadering; door den heer van Eeghen, die den arbeid der Hoogleeraren besprak en door den heer Van Marle, die den arbeid der Haarlemsche regelingscommissie prees.

Vervolgens sloot prof. Grosheide met dank de gansche reeks samenkomsten en gingen de vrienden en vriendinnen der Vereeniging huiswaarts, gesterkt en bemoedigd om opnieuw hun belangstellenden steun te schenken aan de Vereeniging, wier taak schoon en verheven is, en wier arbeid voortdurend de liefde en de inspanning eischt van hen, die beseffen van hoeveel gewicht tot ver buiten ons land is onze Hoogeschool met den Bijbel.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontvangen uit Rotterdam een couvert inhoudende f 10. Van den heer D. J. W. Rutgers te Avereest; H. V. de Z. f 1; en van D. J. W. R. f 1,50 saam f 2,50; Mejuffr. A. A. Beddigs te Rotterdam f 2,50; M. K. H. te G. voor Kootwijks Kerk f 1 voor Kootwijks School f 1; van den heer Buré te Amsterdam gevonden in de Funenkerk, 4 Juli f 2,50; G. de L. te S. postwissel 's-Gravenhage f 2,50; Ds. G. van Kasteel em. pred. te Ermelo f 10. Dringend verzoeken wij onzen scholen te willen gedenken.

Ds. J. H. Houtzagers, Voorzitter,
Arnhem, Velperweg 88.

Voor Kinderen.

UIT HET OOSTEN.

De olijfboom.

In het pas aangehaalde vers van Da Costa komen de regels voor:

> »Wanneer de *vijg* niet uit zal botten,
> Geen *druif* meer zwellen zal van wijn,
> De *olijf* haar kweeker zal bespotten,
> En alle vruchtboom kaal zal zijn."

Hier worden dus vijg, druif en olijf bijeen en in één adem genoemd.

En dat terecht. Want deze drie behoorden tot de uitnemendste voortbrengselen van het Heilige land.

Ik noemde daar het Heilige land. Vandaar is de olijfboom oorspronkelijk. Van daaruit is hij overgebracht naar het Zuiden van Europa, tot in Frankrijk toe, en voorts naar Noord Amerika, zoodat men thans zelf geheele bosschen van olijfboomen aantreft.

De wilde olijfboom is niet veel meer dan een struik of heester. Maar wordt hij gekweekt, dan kan de olijfboom zelfs een hoogte bereiken van twaalf meter en meer. Een bosch van zulke boomen geeft een mooi gezicht. De naam van den olijfboom in het Hebreeuwsch beteekent dan ook, de schitterende of frisch groenende.

De boom heeft een grauwe schors; de bladeren zijn altijd groen en van onderen zilverkleurig. Op zijn tijd bloeit hij en draagt lichtkleurige, kleine bloesems, die weinig de aandacht trekken, maar straks de vruchten de olijven geven.

Die vruchten zijn niet groot, veel kleiner dan vijgen of druiven in Kanaän. Zij gelijken in grootte en kleur zeer veel op onze zoogenaamde kriecken of zwarte kersen. Zij smaken echter lang zoo lekker niet; want het groenwitte vleesch is bitter. Gegeten werden de olijven dan ook alleen door de armen. Maar van de olie maakte iedereen gebruik. Daar was het om te doen.

Ook de wilde olijfboom of olcaster bracht olie voort, schoon veel minder dan de andere.

Druiven worden ook in ons land in overvloed geteeld, hetzij in de open lucht, hetzij in trekkassen. Ook vijgen worden hier in kassen gekweekt, maar olijven vindt men hier nergens. Eetbaar zijn zij kwalijk, en de olie die uit de vrucht wordt geperst, kan men van elders veel goedkooper laten komen dan door ze hier te telen. Echter wordt ook hier veel van die olie gebruikt. De beste, zuivere en meest gezochte is bij ons in hoofdzaak verkrijgbaar bij den apotheker.

Maar, zegt misschien menigeen bij zich zelf, wat deden de Joden met al die olie, en waarom werd die tot zulk een prijs verkocht, dat een land er rijk door werd.

Zulke vragen zijn heel natuurlijk, en wij zullen gelegenheid hebben er op te antwoorden, wanneer wij later over de olie spreken. Daarom thans slechts dit:

De olijfolie diende tot zoo velerlei gebruik, dat zij in de huishouding en elders onmisbaar was, allereerst bij de spijzen.

Ook niet smakelijk, zegt deze of gene. Ik zou tenminste niet graag een boterham eten, die in de olie gedoopt was in plaats van besmeerd met boter.

Zacht wat, vrienden, stelt u de zaken goed voor. Zeker, als men op ons brood den inhoud uitgoot van een kannetje olie, kregen wij geen smakelijk gerecht. Maar zoo ging het ook niet. Doch overigens, smullen wij niet aan oliekeeken? Wordt niet allerlei gebak en ook visch met olie toebereid. Op het plattcland worden nog altijd vrij algemeen de pannekoeken met olie gebakken. En of men nu olie of vet neemt, is voor de zaak vrij onverschillig. De Israëlieten deden dus nog zoo dwaas niet, te meer daar de olie heilzaam is voor het lichaam.

Dan diende de olie ook tot verlichting, daar het vet of sap van de olijf het groote voordeel heeft brandbaar te zijn. Gas en electriciteit te gebruiken tot verlichting was toen nog bij niemand opgekomen. Dus de olie was voor verlichting onmisbaar.

In de gelijkenis van den barmhartigen Samaritaan lezen we, dat hij olie en wijn goot in de wonden van den man, die door roovers was vervallen tusschen Jeruzalem en Jericho. Dit,